

**ІНФРАСТРУКТУРА ПАМ'ЯТІ ТА ПРОВЕНАНС У ПОСТКОЛОНІАЛЬНОМУ ДИСКУРСІ:
АНАЛІТИКА ДЖ. БАХА**

Ірина ПЕТРОВА – доктор культурології, професор,
Київський національний університет культури і мистецтв, Київ,
науковий працівник Cologne/Bonn Academy in Exile (Німеччина)
<https://orcid.org/0000-0002-8146-9200>
<https://doi.org/10.15527/j2518-1890.2025.50.228>
petrovaiw@gmail.com

Статтю присвячено постколоніальним наративам, що презентуються через інфраструктуру пам'яті («memory infrastructure») та провенанс-дослідження (provenance research), які активно застосовуються в Німеччині. Значимий внесок у розробку питань постколоніальної етики, репатріації артефактів і переосмислення ролі закладів культури (передусім музеїв) здійснив Дж. Бах (J. Bach), охарактеризувавши історичну пам'ять як моральний і політичний феномен, а провенанс-дослідження – як основоположний принцип для розкриття сутності колоніального дискурсу.

У своїх роботах Дж. Бах простежує, як уряд Німеччини створює інфраструктуру пам'яті, що пов'язана з нацистським і колоніальним минулим; аналізує суспільні рефлексії у контексті дихотомій «активісти-уряд», «колонія-метрополія», «колоніальне минуле-постколоніальні наративи»; піднімає питання відповідальності, визнання провини, примирення й травми. Як крок до осмислення колоніального минулого й творення відповідальної пам'яті, Дж. Бах пропонує нове прочитання методу провенанс-дослідження, що має стати в культурній і політичній практиці «моральною парадигмою». Артефакти постають як свідки історії, що розкривають насильство та закликають до визнання провини й відповідальності за злочини. В Україні провенанс-дослідження може бути застосовано не як акт спокути чи покаяння, а як інструмент боротьби за власну культурну спадщину, збереження пам'яті та фіксації доказів колоніального й воєнного насильства.

Ключові слова: постколоніалізм, колоніальний дискурс, культура пам'яті, інфраструктура пам'яті, провенанс-дослідження, культурна спадщина, мистецькі артефакти, культурні практики, музеї, діалог культур, міжкультурна комунікація.

Постановка проблеми та актуальність дослідження. Кінець XX – початок XXI ст. характеризується активізацією постколоніальних студій у багатьох країнах світу. Наукові розвідки й практичні проекти дедалі більше звертаються до питань постколоніальної етики, репатріації артефактів та переосмислення ролі закладів культури в конструюванні історичної пам'яті. У цьому контексті особливої уваги потребують не стільки колишні колонії, скільки метрополії, які лише сьогодні відкрито визнають власну роль у колоніальному проекті. Показовим є досвід Німеччини, яка характеризується простором конфліктної пам'яті та суперечливими наративами: між офіційним каноном, деколоніальними трендами й політичним спротивом; дискусіями за інтерпретацію минулого та його презентацією в умовах сьогодення.

Огляд останніх публікацій. Активне обговорення деколоніальних підходів (зокрема у працях Р. Gilroy «Postcolonial Melancholia», Macdonald Sh. Memorylands: Heritage and Identity in Europe Today», М. Rothberg «Multidirectional Memory: Remembering the Holocaust in the Age of Decolonization», А. Zavadski, Sh. Macdonald & I. Hilden «Germany's Changing Memoryscape: Post-1989 Memory Cultures in Transition» та інших) висвітлює складні перетини пам'яті про провину (Голокост, колоніальні злочини) та власні втрати (Vertreibung), а також пам'ять про постмігрантську динаміку й зміцнення власної ідентичності. Ці дослідження розкривають взаємодію дискурсів травми та відповідальності, що супроводжують переосмислення колоніального минулого у сучасних європейських суспільствах, зокрема Німеччині. Проте, попри значний прогрес, багато аспектів цієї проблематики залишаються недостатньо вивченими. Зокрема, існує потреба у критичному аналізі того, як держава, інституції та експертні спільноти формують і підтримують пам'ять через матеріальні та інституційні структури – те, що Дж. Бах (J. Bach) окреслює поняттям «інфраструктура пам'яті».

Водночас досвід таких досліджень і критичного аналізу інфраструктур пам'яті є надзвичайно важливим для України, яка нині активно працює над конструюванням національної ідентичності та переосмисленням власної культури й історії в умовах російсько-української війни. Вивчення практик роботи з колоніальним минулим у Німеччині може стати корисним орієнтиром для українського суспільства у подоланні постімперських наративів, відновленні культурної спадщини та формуванні інклюзивної колективної пам'яті.

Тому метою статті є аналіз інфраструктури пам'яті та провенанс-дослідження у постколоніальному контексті (на прикладі Німеччини) у працях Дж. Баха (J. Bach).

Основний виклад дослідження. У своїх роботах («Provenance-Centered Reckoning: A Memory Infrastructure for the Colonial Past?», «What Remains: Everyday Encounters with the Socialist Past in Germany», «Colonial pasts in Germany's present», ін.) Дж. Бах застосовує поняття «інфраструктура

пам'яті» («memory infrastructure») у політичній та моральній площині, а також інтерпретує «провенанс-дослідження» («provenance research») як форму інституційної пам'яті, «відповідальну за минуле через об'єкти». Складаючись із механізмів, завдяки яким суспільство зберігає, популяризує та інтерпретує колективну пам'ять, інфраструктура пам'яті «вмонтовується» в суспільство і стає інституційно керованою. Маються на увазі:

- матеріальні й нематеріальних складові, які забезпечують умови для циркуляції та зміцнення колективної пам'яті у певній державі;

- розуміння того, що колективна пам'ять формується через цілісну соціальну систему, а не є індивідуальним збереженням минулого або пасивним актом його відтворення.

Інфраструктура пам'яті охоплює:

- матеріальну складову, до якої належать фізичні структури (пам'ятники культури й меморіальні місця, назви вулиць та будинки, культурні інституції, передусім, музеї й архіви);

- нормативну складову, тобто суспільні інститути, що відповідають за процеси меморіалізації, а також адміністративні та юридичні механізми, що стосуються культурної спадщини;

- символічну складову, яка охоплює медіаобрази, терміни, наративи. Це місця та культурні практики, які «несвідомо» або «випадково» зберігають пам'ять суспільства (старі меблі, вивіски, сімейні документи, щорічні вшанування загиблих, ритуали тощо), мовчазні інфраструктури, не декларовані, але відчутні у міському просторі та наявні у нашому повсякденному житті. До прикладу, забуті барельєфи, порожні постаменти, занедбані будівлі тощо.

Оскільки пам'ять працює не лише в тому, що ми обираємо пам'ятати, але й у тому, що не можемо не бачити, дослідник наголошує на важливості роботи з такими «мовчазними свідками». Так, у монографічному дослідженні «What Remains: Everyday Encounters with the Socialist Past in Germany», присвяченому артефактам НДР, дослідник пише: «повсякденні предмети і місця – побутові речі, телевізори, будівлі й навіть сама Берлінська стіна – (неправильно) використовуються у спосіб, який не передбачався і не був санкціонований їхніми виробниками, первинними користувачами чи домінуючим суспільним устроєм. Рухаючись між невидимістю та видимістю, вони показують як рудименти соціалізму стають народними формами пам'яті та прокладають іншу траєкторію поряд з офіційними дискурсами публічної пам'яті, а часто і всупереч їм» [5; 4]. Тобто, пам'ять – це не лише про наратив, але й про структуру, яка, будучи «життєвим фоном», вбудована у повсякдення та середовища, в яких ми живемо. Тому частково вона може функціонувати й зберігатися без активної державної політики. Проте її архітектором в державі є уряд: «центральну роль у формуванні та уможливленні (або забороні) того, що стає частиною суспільної пам'яті країни через санкціоновані державою дискурси та інституційні структури, які ми можемо назвати інфраструктурами пам'яті, відіграють уряди» [4; 43].

Дж. Бах розширює метод «провенанс-дослідження», який став стрижневим у формуванні німецької культури пам'яті: «Я показую як інфраструктура пам'яті для колоніального усвідомлення ґрунтується на центральному значенні провенанс-дослідження в осмисленні нацистського пограбованого мистецтва та адаптується для протистояння колоніальному минулому» [там само]. Основоположним принципом для розкриття сутності колоніального дискурсу, є відповідь на питання про походження об'єкта («provenance-centered reckoning»), тоді як «інфраструктура пам'яті» виступає «машиною цього виробництва».

Дослідник доводить свою думку, розкриваючи змістовність обох понять на прикладі Німеччини – країни, у якій зіткнення з колоніальним минулим відбулося доволі пізно, але, не зважаючи на таке запізнення, постколоніальні студії посіли в урядовому дискурсі країни центральне місце. Ученим наголошується, що провідними для формування ландшафту пам'яті є, були і залишаються численні громадські ініціативи, які «з'єднують пам'ять про колоніалізм із сучасними проблемами расизму, нерівності, міграції, насильства – і фізичного, і структурного» [там само]. Але саме уряди країн є тією необхідною ланкою, яка увиразнює, направляє, формує і підтримує публічну пам'ять країни.

У роботах Дж. Баха простежується створення урядом Німеччини інфраструктури пам'яті, пов'язаної з нацистським та колоніальним минулим, питання про яке після Другої світової війни не набуло загальнонаціонального обговорення. Об'єднання Німеччини також не призвело до суттєвих змін. Проте на початку ХХ ст. у комунікаційному просторі Німеччини колоніальна тематика актуалізується і набуває особливого розголосу, що пов'язується з декількома одночасними подіями: сторіччям геноциду гереро і нама (2004 р.), репатріаційними процесами (перший – у 2011 р.) та відкриттям музейно-культурного комплексу Humboldt Forum (2020 – відкриття онлайн через COVID-19, 2021 – відкриття фізичне). Рушіями привернення уваги до означених процесів стали громадські активісти, представники правозахисних організацій та академічної спільноти (Berlin Postcolonial, No Humboldt 21 та ін.), до яких доєдналися уряди африканських країн.

Геноцид гереро і нама визнано першим геноцидом ХХ ст., здійсненим кайзерівською Німеччиною в одній з колоній Намібії, на території якої проживали однойменні племена. На початку

XX ст., унаслідок повстання племен проти колоніального панування, більшість із них було винищено, вигнано в пустелю на вірну смерть або заслано в концентраційні табори. У 2004 р. Німеччина вперше офіційно вибачилась перед Урядом Намібії, у 2015 р. вбивства визнано геноцидом, а в 2021 р. із Намібією підписано угоду, за якою німецьким Урядом взято «моральну відповідальність» за скоєні злочини й виплачено Намібії понад 1 млрд. євро як «жест примирення».

Символічно важливими є процеси, пов'язані з репатріацією людських останків із Німеччини до Намібії. Черепи, скелети, рештки людських тіл було вивезено до Німеччини на початку XX ст. задля проведення «расових досліджень» (порівняння «черепних типів» та підтвердження думки про «вищість білої раси»). Перше офіційне повернення відбулося у 2011 р. (із клініки Charité до Намібії), потім – ще декілька репатріацій. Репатріація як символ визнання колоніального насильства супроводжувалася критикою з боку громадськості та уряду Намібії, оскільки країна не почула від німецького Уряду належних вибачень й визнання провини за скоєне, а промову представників німецького Уряду сприйняла як нещирю. Це підтверджується, до прикладу, документами, розміщеними на офіційному сайті транснаціонального альянсу НУО та кампанії «Ні амністії геноциду!» («No Amnesty to Genocide!»). До слова, на титульній сторінці сайту зазначено мету кампанії – «допомогтися повного визнання геноцидом овахеро і нама в сучасній Намібії, вимагати вибачень від німецького уряду і відшкодування збитків» [1; 20].

Відкриття великого музейно-культурного комплексу «Humboldt Forum», розташованого у центрі Берліна у відновленому палаці Гогенцоллернів, супроводжувалося масовою критикою з боку громадськості та активістів. Будівництво відбувалося за кошти держави, основні культурні інституції у ньому – Етнологічний музей, Музей азіатського мистецтва й культурні простори для коворкінгу, виставок, культурницьких ініціатив. Основними причинами масової критики вказувалися такі:

- чисельні експонати, представлені в музейних колекціях, були наслідками колоніального пограбування;
- відновлення палацу Гогенцоллернів сприйнято громадськістю у контексті архітектурного символізму (реставрації імперської вишості);
- формування постколоніальних наративів здійснювалося без залучення представників постколоніального активізму;
- не зважаючи на «відкритість» та «готовність до примирення» реституція відбувалася повільно, з бюрократичними затримками.

Знаковою формулою протесту, що активізувала широку публічну дискусію в Німеччині, стала цитата журналіста та активіста N. Flakin «Humboldt Forum – це музей німецьких колоніальних злочинів» [9]. Вона спровокувала масові рефлексії щодо власності на культурну спадщину, відповідальність за колоніалізм, етичну роль музеїв у цьому процесі.

Проте на рівні уряду ця дискусія характеризувалася риторичним зміщенням акцентів в офіційному дискурсі (замість «колоніальні злочини» – «колоніальні контексти», замість «награбоване мистецтво» – «об'єкти з незрозумілим походженням», «реституцію» замінено на «внесок у взаєморозуміння», «геноцид гереро і нама» – на «трагічну главу нашої історії»), що трактується Дж. Бахом як чітко продумана мовна стратегія «обережного визнання» відповідальності й провини за колоніальне минуле, уникання ролей винуватця та жертви, відсутності суб'єктності злочину, універсалізації трагедії як спільної спадщини. Такими є й німецькі коаліційні угоди Koalitionsvertrag 2018, прийнята CDU/CSU/SPD («Ми виступаємо за опрацювання колоніалізму»); Koalitionsvertrag 2021, прийнята SPD/Grüne/FDP («Культура пам'яті – це шлях у спільне майбутнє. Ми хочемо подолати колоніальні тягlostі») тощо.

Тому не дивно, що важливу роль у процесі будівництва інфраструктури пам'яті в німецькому суспільстві відіграв мистецтвознавчий метод вивчення походження об'єктів провенанс-дослідження (provenance перекл. як «походження, витoki, джерело»), що раніше сприймався як суто технічний процес, але був по-новому «прочитаний». На початку 90-х рр. XX ст. цей метод набув значення «моральної практики, коли реституція награбованого нацистами мистецтва, зокрема від єврейських власників, стала головним міжнародним питанням» [4; 45]. Саме цей метод став тим основним засобом, використаним культурними інституціями для «осмислення колоніального минулого», подолання «колоніальної сліпоти» та творення «відповідальної пам'яті» [4; 46]. Дж. Бах зазначає: «провенанс-дослідження має стати епістемологічною і моральною парадигмою, навколо якої перебудовується робота музеїв, університетів та держфінансування» [4].

Засадничим у провенанс-дослідженні є не лише інформація про походження об'єкта, а про те, «кому належить наратив про минуле». Як зазначає вчений, «дослідження походження претендує на певну об'єктивність, певну дистанцію, яка прагне стояти осторонь морально-етичних суджень і, таким чином, вписується в сферу компетенції державного управління як науковий і (в ідеалі) аполітичний підхід» [4; 54].

Заради об'єктивності варто зауважити, що метод провенанс-дослідження застосовується у роботі з культурною спадщиною колегами з різних країн. Зокрема, німецька етнологиня L. Förster,

працюючи над питаннями репатріації, застосовує метод для ґрунтового самоаналізу та саморефлексії щодо музейних колекцій [18]. Французька мистецтвознавиця В. Savoy [19] або ж британсько-французька теоретикня й кураторка Cl. Deliss критикують сучасні музеї за їхнє небажання позбутися колекцій, що потрапили до них унаслідок колонізаторства [6]. Але саме Дж. Бах піднімає питання провенанс-дослідження на рівень Уряду, інфраструктури пам'яті, того, «як держава керує пам'яттю через провенанс», тоді як інші дослідники зосереджуються на музейній роботі.

Відповідальність за культурну політику й формування політики пам'яті в Німеччині покладено на BKM (Beauftragte der Bundesregierung für Kultur und Medien, Уповноважений уряду Німеччини з питань культури і медіа). BKM тісно співпрацює з DZK та Kulturstiftung der Länder. DZK (Deutsches Zentrum Kulturgutverluste, Німецький центр втраченої культурної спадщини) відповідає за реституцію культурних об'єктів (пограбоване нацистами мистецтво, колоніальні артефакти, культурна спадщина, втрачена під час поділу Німеччини), підтримку проєктних ініціатив закладів культури, тоді як Kulturstiftung der Länder (Культурна фундація земель) координує міжрегіональні культурні ініціативи й опікується фінансовими питаннями придбання, збереження та реституції культурної спадщини.

Як операційна практика провенанс-дослідження спрямоване на отримання відповідей на питання: що і в якій інституції досліджується? Хто був первинним власником об'єкта? Коли і за яких умов його було змінено? У яких країнах/колоніях перебував культурно-мистецький об'єкт? Чи наявні акти конфіскації, купівлі, продажу? тощо. Важливим є те, що усі відомості про об'єкт заносяться до відкритих баз даних, що створює можливості для родин, спільнот, країн, висувати право на повернення артефактів та культурних об'єктів.

Тобто, метод провенанс-дослідження виконує функцію історичної легітимації та викриття несправедливості; дозволяє об'єктивно працювати з документами, оминаючи політичні уподобання; переводить питання моральної чи етичної відповідальності у суто «наукову» площину; делегує прийняття рішень науковцям та музеям, а не уряду й суддям. У процесі здійснення провенанс-дослідження учені контактують із митцями, активістами, представниками громад, створюють нарації, діалог, емоційне осмислення досвіду, виходячи за межі «документального» повернення цінностей. Прикладами провенанс-дослідження є повернення черепа вождя Манджі Мелі (Танзанія), Бенінської бронзи (Нігерія), Кам'яної статуї «Нроннсо» (Камерун), книг з особистих бібліотек євреїв у НДР (повернуто родинам або передано до Jewish Digital Library).

У Німеччині діє відкрита мережа баз і платформ даних, які підтримують provenance research та збирають інформацію про об'єкти з потенційно проблемним походженням. Серед них: Lost Art Database (діє з 2000 р., містить твори мистецтва й культурні цінності, втрачені під час нацистського режиму), Proveana (працює з 2020 р., містить інформацію про об'єкти колоніального, нацистського, радянського походження), Provenienzprojekte (портал музеїв Берліну, містить інформацію про провенанс-проєкти, провенанс-виставки) та ін.

В останні роки в країні популяризується тип музейних експозицій, що отримали назву «провенанс-виставки». Їхня сутність полягає у фокусуванні на історії власності й походження об'єкта, а не на його етнографічній або ж естетичній цінності. Предмети використовуються як свідки історії (несправедливості, примусу, грабунку, поневолення тощо), а не лише як мистецькі артефакти. Відповідно, й цілі та завдання таких виставок відрізняються від класичних: музейну логіку «предмет – автор – стиль» заступає «предмет – шлях – викриття системи насильства», увага акцентується на демонстрації прозорості, критичному мисленні, публічному визнанні провини й відповідальності за злочини. Прикладами таких виставок є «Unvergessen. Raub und Rückgabe in der DDR» (Берлін, 2022); «Erkundungen: Provenienzforschung» (Берлін, 2023); «Spuren: Objekte erzählen Geschichte» (Hamburg, 2014), «Leerstellen. Ausstellen – Objekte aus Tansania und das koloniale Archiv» (Берлін, 2024). Їхня популярність зростає: якщо на початку XXI ст. таких виставок було організовано майже 20, то лише у 2023 р. їх організовано понад 150 (Deutsches Zentrum Kulturgutverluste, 2023). Тобто, провенанс-виставка сприймається сучасниками не як музейна експозиція, а як форма деколонізації інституції через розкриття та засудження механізмів насильства.

В Україні метод провенанс-дослідження поступово розвивається, але наразі застосовується інтуїтивно та фрагментарно, переважно волонтерами й музейниками у форс-мажорних умовах російсько-української війни. Такий підхід є важливим кроком, однак він поки що далекий від системного використання й потребує узгодження на національному рівні. До прикладу, українські музеї документують викрадення об'єктів, формують реєстри артефактів, які постраждали або були переміщені, працюють над ідентифікацією походження творів. У нашій державі провенанс використовується як фіксація втрат, незаконного вивезення, а не складова інфраструктури пам'яті держави-колонізатора; є формою спротиву та захисту власної культури від колоніального насильства, розкрадання й нищення. Тому наголос робиться на спробі зберегти й повернути втрачене, тоді як у Німеччині – на спробі переосмислити нацистське й колоніальне минуле.

Не можна не зазначити, що метод провенанс-дослідження серйозно критикується багатьма дослідниками, практиками та активістами за інституційну замкненість (формалізм, бюрократизацію, «ілюзію дії»), європоцентризм та асиметрію влади (інституція, яка володіє об'єктом, контролює наративи про нього); зміщення акцентів у бік процедурних питань й документального супроводу (натомість, етичні й моральні аспекти, усні свідчення, травматичний досвід нівелюються як несуттєві). Наприклад, у дослідженні «Decolonizing Provenance Research in Practice» вказується на можливість використання провенанс-дослідження «для легітимізації музейних інтересів над інтересами зацікавлених сторін і відтермінування вирішення проблем етики колекціонування» [7]. Проте, цілком слушно сприймати провенанс-дослідження як перший крок до деколонізаційних процесів, супроводжуваних реальними діями.

Отже, у результаті здійснення нашого дослідження можемо зробити такі *висновки*.

Дж. Бах доводить, що суспільну пам'ять формують інституції, простори, об'єкти, норми, які, в сукупності, творять державну інфраструктуру пам'яті. «Архітектором» її функціонування, переосмислення постколоніального минулого, формування ідентичності є держава. Провенанс-дослідження, що дозволяє створити простір відповідальності, правосуддя й справедливості сучасного суспільства за скоєні в минулому злочини.

Концепція інфраструктури пам'яті Дж. Баха застосовна і в українському контексті, оскільки дозволяє переосмислити імперський спадок, колоніальне минуле, військові руйнування періоду російсько-української агресії, значимість нових меморіальних практик та пам'яток. Вона виявляється у декомунізаційних наративах, меморіалізації війни та нових культурних практиках, руйнації «мовчазних» залишків радянського минулого.

Провенанс-дослідження в Україні, на відміну від Німеччини, Великобританії, Франції, є інструментом боротьби за справедливість і збереження власної культурної ідентичності, а не жестом спокути за колоніальне минуле. Тому *перспективи подальших досліджень* мають реалізуватися у напрямку формування державної стратегії провенанс-досліджень як інструменту захисту й повернення культурної спадщини; міжнародної співпраці та активної участі фахівців, щоб зупинити сучасне колоніальне насильство й відновити пам'ять про втрати української культури.

Список використаної літератури

1. Address by Minister of State Muntefering at the restitution ceremony of human remains to Namibia. Federal Foreign Office: offizielle Website. 31.08.2018. URL: <https://surl.li/xlrzur> (Дата звернення: 12.06.2024).
2. Bach J. Brand of Brothers? The Humboldt Forum and the Myths of Innocence. *German Politics & Society*. 2021. № 2021. P. 100-111.
3. Bach J. Colonial pasts in Germany's present. *German Politics and Society*. 2019. № 37 (4). P. 58-73.
4. Bach J. Provenance-Centered Reckoning: A Memory Infrastructure for the Colonial Past? *Berliner Blätter*. 2024. № 89. P. 43-59.
5. Bach J. What Remains: Everyday Encounters with the Socialist Past in Germany. New York: Columbia University Press, 2017. 272 p.
6. Camblin V. Exhibition and Empire: Decolonizing Museums Requires a New Architecture: Інтерв'ю з Clémentine Deliss. *032c: electronic magazine*. 2021. URL: <https://032c.com/magazine/exhibition-and-empire> (Дата звернення: 27.05.2025).
7. Decolonizing Provenance Research in Practice. 2022. URL: <https://boasblogs.org/dcntr/decolonizing-provenance-research-in-practice-some-guidelines> (Дата звернення: 13.02.2025).
8. Dekoloniales Denkzeichen: official website. URL: <https://www.berlin-global-village.de/de/dekoloniales-denkzeichen> (Дата звернення: 27.03.2025).
9. Flakin N. The Museum of German Colonial Crimes. *Exberliner*. 20.01.2022. URL: <https://www.exberliner.com/politics/german-colonial-crimes-humboldt-ethnological-museum> (Дата звернення: 23.04.2025).
10. Koloniale Kontexte – Sammlungsgut aus kolonialen Kontexten. Koordinationsstelle Kulturgutverluste. URL: <https://www.kulturgutverluste.de> (Дата звернення: 24.01.2025).
11. Lost Art Database. Deutsches Zentrum Kulturgutverluste: offizielle Website. URL: <https://www.lostart.de> (Дата звернення: 24.03.2025).
12. No Humboldt 21: offizielle Website. URL: <https://www.no-humboldt21.de> (Дата звернення: 02.02.2025).
13. Proveana: Forschungsdatenbank zur Provenienzforschung. Deutsches Zentrum Kulturgutverluste: offizielle Website. URL: <https://www.proveana.de> (Дата звернення: 24.02.2025).
14. Provenance. Cambridge Dictionary. URL: <https://dictionary.cambridge.org/us/dictionary/english/provenance> (Дата звернення: 24.05.2025).
15. Provenance. Merriam-Webster Dictionary. URL: <https://www.merriam-webster.com/dictionary/provenance> (Дата звернення: 24.05.2025).
16. Provenance. Oxford English Dictionary. URL: [oed.com/dictionary/provenance](https://www.oed.com/dictionary/provenance) (Дата звернення: 24.05.2025).
17. Provenienzforschung in Berliner Museen. Museumsportal Berlin: offizielle Website. URL: [museumsportal-berlin.de](https://www.museumsportal-berlin.de) (Дата звернення: 24.02.2025).
18. Provenienzforschung zu ethnografischen Sammlungen der Kolonialzeit Positionen in der aktuellen Debatte. München, 2017. 362 S.

19. Savoy B. Africa's Struggle for Its Art: History of a Postcolonial Defeat. Princeton: Princeton University Press, 2022. 240 p.

20. Speech by Namibian Minister Hon Jerry Ekandjo on the Occasion of the Handover of 21 Human Remains of Namibian Origin. URL: genocide-namibia.net/wp-content/uploads/2015/01/Speech-Hon.-Ekandjo.pdf (Дата звернення: 12.01.2025).

UDC 008:930.85

MEMORY INFRASTRUCTURE AND PROVENANCE IN POSTCOLONIAL DISCOURSE: AN ANALYTICAL PERSPECTIVE ON J. BACH'S APPROACH

Iryna PETROVA – Doctor of Culturology, Professor, Kyiv National University of Culture and Arts, Kyiv, Ukraine Fellow at the Cologne/Bonn Academy in Exile (Germany)

The article examines postcolonial narratives conveyed through memory infrastructure and provenance research, practices actively implemented in Germany.

It highlights the significant contribution of J. Bach, who conceptualizes historical memory as both a moral and political phenomenon and identifies provenance research as a fundamental tool for uncovering the essence of colonial discourse. In his works, Bach explores how the German government creates a memory infrastructure that addresses the Nazi and colonial past and analyzes public reflections within the dichotomies of «activists-government», «colony-metropole» and «colonial past–postcolonial narratives», focusing on the issues of responsibility, acknowledgment of guilt, reconciliation, and trauma.

Bach proposes reinterpreting the provenance research method as a «moral paradigm» in cultural and political practice, viewing artifacts as historical witnesses that expose violence and compel the recognition of guilt and responsibility. In the Ukrainian context, provenance research is not seen as an act of repentance or atonement but as an instrument for defending national cultural heritage, preserving memory, and documenting evidence of colonial and wartime violence.

Keywords: postcolonialism, colonial discourse, culture of memory, memory infrastructure, provenance research, cultural heritage, art artefacts, cultural practices, museums, dialogue of cultures, intercultural communication.

Стаття надійшла до редакції 08.05.2025

Отримано після доопрацювання 26.05.2025

Прийнято до друку 30.05.2025

УДК 130.2 Брюкнер

АЛЕКСАНДЕР БРЮКНЕР ТА ЧАСОПИС «LUD»: ІСТОРІЯ СПІВПРАЦІ

Євген ГОРБ – здобувач вищої освіти ступеня доктора філософії за спеціальністю 034 «Культурологія», Маріупольський державний університет, м. Київ
<https://orcid.org/0000-0002-9782-9194>
<https://doi.org/eshorb14@gmail.com>

Пропонована стаття має на меті актуалізацію маловідомого в українському наукознавстві аспекту співпраці польсько-німецького славіста Александра Брюкнера та Народознавчого товариства у Львові. Автор наголошує, що рецензійні публікації А. Брюкнера є недооціненим джерелом з історії розвитку таких напрямів наукових студій як історія культури, славістика та порівняльне мовознавство. Однією з характерних рис рецензій авторства Брюкнера є їх енциклопедичність, полемічність та наявність дослідницької складової навіть у відносно невеликих замітках. У рамках однієї публікації досить важко охопити весь доробок Александра Брюкнера, презентований вченим на ламах журналу «Lud», проте у статті звернуто увагу на такі аспекти як загальна рецепція вченим діяльності Народознавчого товариства, його оцінки стану розвитку етнографічних студій у Центрально-Східній Європі та визначення перспективних напрямів для подальшої розробки.

Ключові слова: Александер Брюкнер, «Lud», Народознавче товариство, етнографія, історія слов'янських культур, науковий діалог.

Постановка проблеми. Професор Александер Брюкнер (1856-1939 рр.), відомий як польсько-німецький славіст та знавець слов'янських культур, за десятиліття своєї наукової кар'єри доклав чимало зусиль до становлення низки наукових часописів. Широко відомою є участь Брюкнера у заснуванні міжнародного славістичного журналу «Archiv für slavische Philologie», що став найбільш авторитетною платформою для презентації славістичних студій для більшості європейських вчених. Часопис Народознавчого товариства «Lud» постав без особистої участі А. Брюкнера, проте внесок ученого у популяризацію та розвиток журналу важко переоцінити. Брюкнер був постійним дописувачем рубрики рецензій у згаданому етнографічному часописі і до сьогодні ці публікації вченого залишаються поза увагою науковців.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Постать А. Брюкнера не надто відома у вітчизняних наукових колах, незважаючи на те, що вчений народився на Тернопільщині та був випускником Львівського університету, все життя підтримуючи зв'язки з українською наукою. Тим не менш, участь Брюкнера у роботі Народознавчого товариства знайшла своє відображення у публікаціях Л. Вахніної [1], В. Головатюк